

Övre Bruket vid Bernshammar

Dokumentation av arbetarbostad

Antikvarisk rapport

Valbricka 2:17
Bro socken
Köpings kommun
Västmanland

Tobias Mårud & Lisa Skanser

Övre Bruket vid Bernshammar

Dokumentation av arbetarbostad

Antikvarisk rapport

Valbricka 2:17
Bro socken
Köpings kommun
Västmanland

Tobias Mårud & Lisa Skanser

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Omslagsfoto: Den f.d. arbetarbostaden vid Övre Bruket, sedd från sydöst. Foto: Tobias Mårud.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

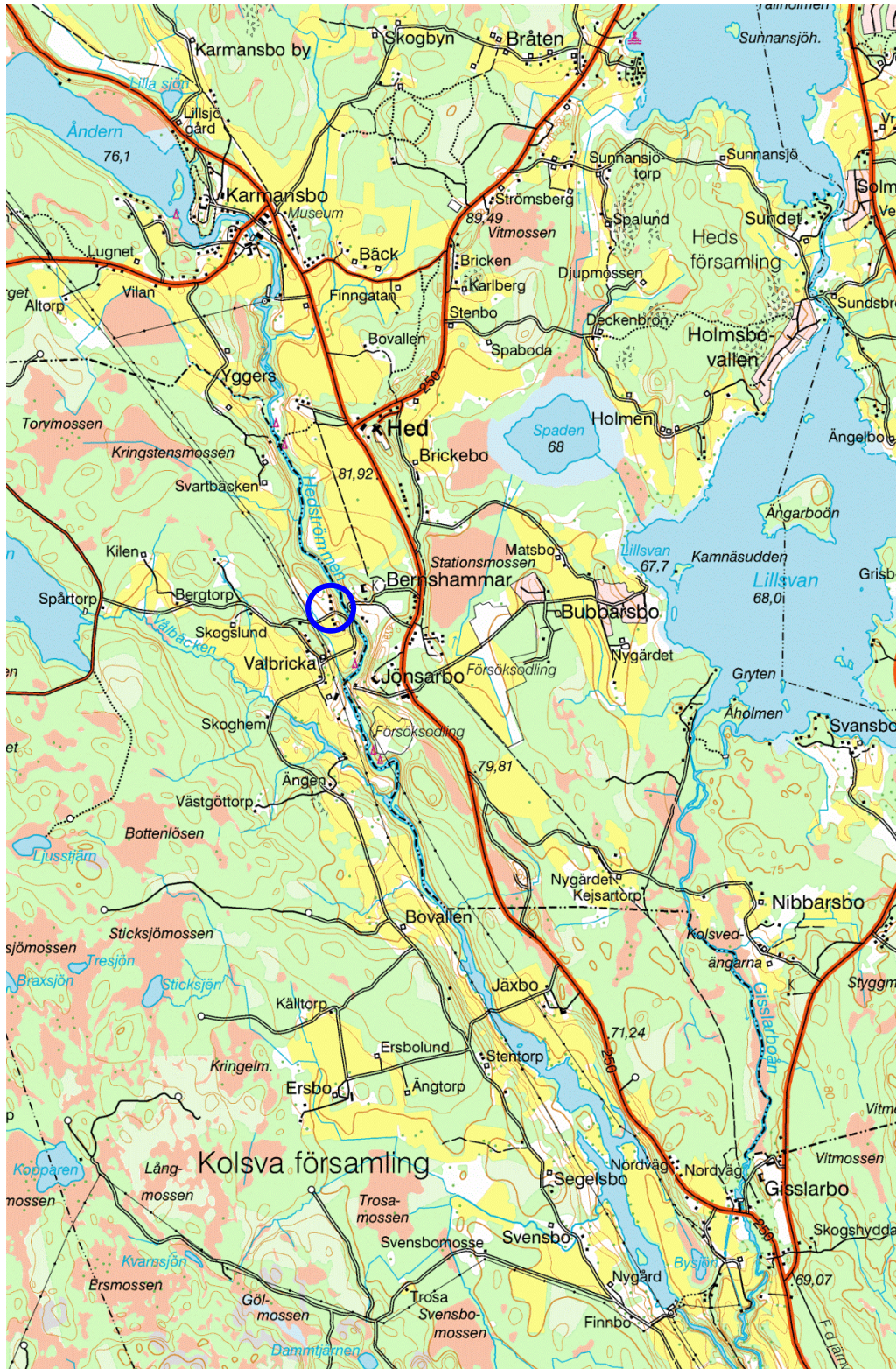
ISBN: 978-91-7453-334-7

Tryck: Just Nu, Västerås 2014.

Innehåll

Innehåll

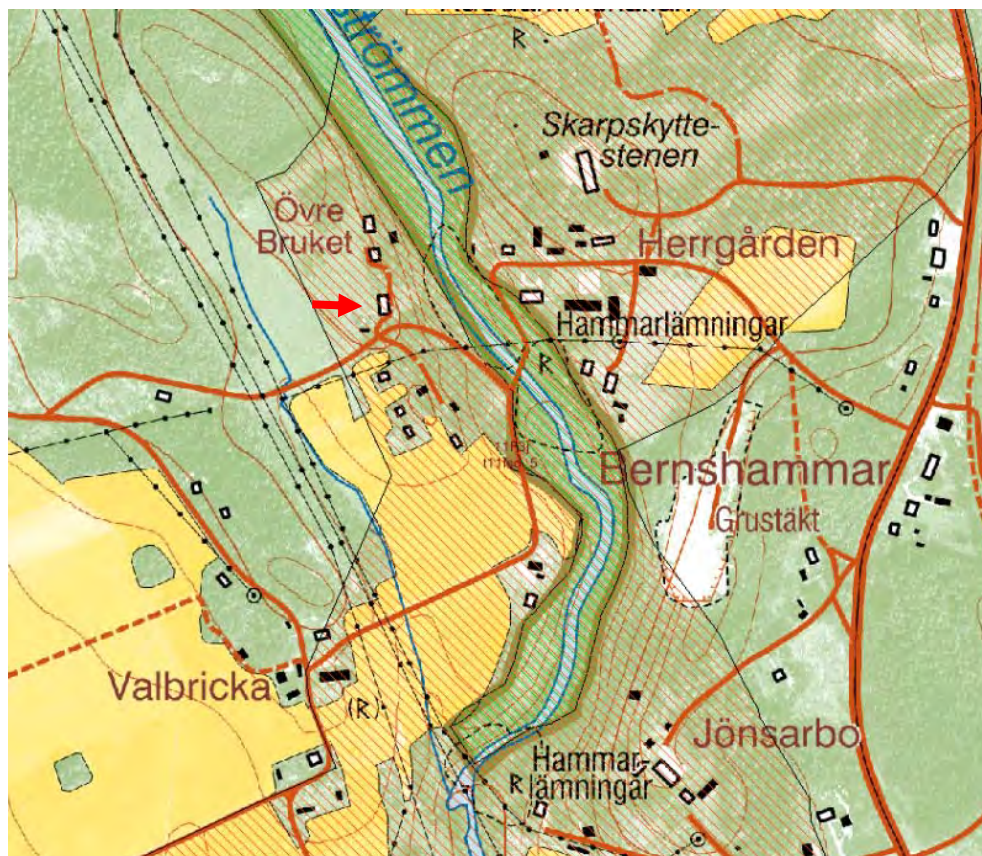
Inledning.....	5
Bakgrund	5
Historik	7
Arbetarbostaden.....	8
Stomme.....	9
Tak.....	9
Fasad	11
Fönster.....	14
Förstuvist	15
Dörr.....	17
Interiör	18
Rumsbeskrivning.....	18
Rum 101	18
Rum 102	19
Rum 103	21
Rum 104	23
Rum 105	25
Rum 106	27
Rum 107	29
Rum 108.....	31
Dörrar nedervåning.....	33
Rum 201	36
Rum 202	36
Rum 203	37
Rum 204 och 205.....	38
Rum 206 och 207.....	39
Rum 208	41
Dörrar övervåning	41
Referenser.....	43
Kart- och arkivmaterial	43
Otryckta källor.....	43
Litteratur.....	43
Tekniska och administrativa uppgifter	43
BILAGA 1.....	45

Figur 1. Byggnadens läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2013 beslutade Länsstyrelsen i Västmanland om bidrag till en dokumentation av den gamla arbetarbostaden vid Övre bruket, vid Bernshammars herrgård, inför stundande rivning till följd av kraftiga hussvampsangrepp. Beslutet ryms inom ramen för förvaltning av värdefull kulturmiljö, enligt länsstyrelsebeslut dnr 434-4063-13 daterat 2013-09-16. Byggnaden är belägen inom riksintresse för Kulturmiljövården, Hedströmsdalen (U4). Stiftelsen Kulturmiljövård har medverkat som antikvarier på uppdrag av fastighetsägarna.

Figur 2. Den röda pilen markerar aktuell byggnad. Rödskratterat område markerar riksintresse för kulturmiljövården. Karta: LstGis.

Bakgrund

Den aktuella byggnaden vid Övre bruket har länge varit i behov av omfattande byggnadsvårdsinsatser. I januari 2008 gjorde Västmanlands länsmuseum en besiktning där man även upprättade en åtgärdsplan för byggnaden.¹ Denna låg sedan till grund för en ansökan om bidragsmedel för Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse hos Länsstyrelsen år 2010.² Man sökte då bidrag för diverse åtgärder för att sätta hela byggnaden i stånd. Bidrag kunde av prioriteringsskäl beviljas först år 2012 och då endast för takarbeten samt skorstenar och takavvattning, vilket man ansåg vara av mest akut karaktär. Skador i taktäckningen hade redan givit upphov till omfattande takläckage, i synnerhet på västra takfallet och i anslutning till västra fasaden.

¹ Märu 2008-01-23

² Länsstyrelsen i Västmanlands län, beslut 2011-04-26, dnr 434- 04721-2010

Arbetet med takomläggningen påbörjades i augusti 2012.³ Då teglet på västra takfallet delvis plockats ned upptäcktes emellertid att det interiört fanns ett omfattande hussvampsangrepp i byggnaden. Projektet kom därför, i samråd med Länsstyrelsen, att istället för takarbeten omfatta en kartläggning av hussvampsangreppets omfattning. Angreppet lokaliserades först i rum 104 där två svampkroppar var synliga på mellanväggen mot rum 105. En svampkropp fanns vid golvlisten och en högre upp på väggen mot vindsbjälklaget. Delar av golvet och taket upp i rum 104 och rum 105 bröts upp för att kartlägga spridningen i bjälklaget. Vid ingrepp i mellanväggen visade sig att den rötskada som fanns i ytterväggen mot väster var så allvarlig att stora hål uppkom där mellanväggen var sammanknutad med ytterväggen.

Hussvampsangreppet i byggnaden visade sig snart vara mycket omfattande och spridningen hade redan skett till stora delar av byggnadens konstruktion.

Tre alternativ till att gå vidare med projektet framfördes därför i den antikvariska rapporten för projektet.

1. Total sanering av byggnaden
2. Ingen åtgärd mer än rivning.
3. En mer detaljerad byggnadshistorisk dokumentation innan rivning.

Alternativ 1 konstaterades troligen bli mycket kostsamt, men byggnaden skulle stå kvar. Svårigheten var att veta hur stora kostnaderna skulle bli, eftersom svampen tycktes vara mycket spridd och alla delar troligen ännu inte var lokaliserade. Det var därmed osäkert hur mycket originalmaterial som kunde sparas vid en sanering.

Alternativ 2 skulle ur ekonomisk synvinkel vara det billigaste alternativet, men ur antikvarisk synvinkel vore det olyckligt om ingenting kunde bevaras för framtiden.

Alternativ 3 skulle innebära att byggnaden inte fanns kvar för framtiden, men kunskapen om den kan arkiveras.

Från ägarnas sida var man tidigt tydlig med att man inte hade möjlighet att tillskjuta de medel som skulle behövas för att genomföra alternativ 1, total sanering av byggnaden. Även Länsstyrelsen ställde sig tveksamma till detta. Istället kom Länsstyrelsen att bevilja medel för en antikvarisk dokumentation av byggnaden. Bidraget gavs för åtgärden "Kunskapsunderlag för enskilt objekt". Efter utförd dokumentation skulle byggnaden kunna brännas ned.

³ Sjökvist 2013.

Historik

Byggnadens ålder är okänd men den skulle av vissa byggnadsdetaljer att döma kunna vara uppförd under slutet av 1700-talet.

På en karta över Valbricka från år 1748 är området väster om Bernshammar markerat som utmark men med ett särhänat inägoområde som benämns Jan Jöns Torp. En byggnad är markerad på konceptkartan, Lantmäteriverket akt: 19-kos-67, men däremot inte på den renritade kartan, Lantmäteristyrelsens arkiv: akt T8-29:2. Man kan emellertid anta att konceptkartan är mer tillförlitlig i detta hänseende. Bebyggelse var alltså etablerad på platsen redan vid 1700-talets mitt, men det är fortfarande osäkert om det rör sig om samma byggnad, eller en föregångare. Något tydligt kartmaterial från 1800-talet har inte återfunnits, varför man inte ytterligare kan ringa in bebyggelsens ålder på detta sätt.

Figur 3. På konceptkartan över Valbricka från år 1748 anses en byggnad under namnet i Jan i benämningen för Jan Jöns torp. Lantmäteriverkets arkiv: akt 19-kos-67.

Byggnaden har emellertid vissa drag som skulle kunna antyda att den är från sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal. Det locklagda innertaket i flera av rummen är typiska för denna tid. Byggnaden har också många andra spår av äldre byggnadstekniker och material som kan placera den i denna tid.

Under de sista decennierna på 1700-talet och fram till 1810 var det mycket goda tider för Bergslagens järnbruk.⁴ Exporten till England var stor p.g.a. den ökande industrialismen och de långvariga krigen ökade också Europas behov av järn. Vid 1800-talets början minskade dock exporten vilket gav följdverkningar för bruken. Ett byggnadsår omkring sekelskiftet 1700-1800 skulle sålunda sammanfalla med en generell expansionsfas för Bergslagens bruk.

Namnet Övre bruket är benämningen på den bebyggelse som är kopplad till Bernshammars övre hammare. Motsvarande gäller Nedre bruket som är kopplat till Bernshammars nedre hammare.

⁴ Ringdén 1978.

Figur 4. Direkt norr om den aktuella byggnaden ligger ytterligare två tidigare arbetarbostäder. Foto: Tobias Mårud.

Figur 5. Nedre brukets arbetarbostad uppvisar stora likheter i utformning, fönstersättning mm, med övre bruket. Locklistpanelen på bilden från 1936 skäljer sig dock från övre brukets putsade fasad. Foto: Selling, Nordiska museets arkiv.

Figur 6. Bernshammars bergård och bruk på Häradsekonomska kartan 1905-11. Aktuell byggnad är markerad med svart pil.

Arbetarbostaden

Byggnaden är uppförd med längdaxeln i nordsydligt läge, väster om Hedströmmens sträckning. Den har ett våningsplan som ursprungligen inrymt fyra lägenheter för arbetare vid bruket. Även det stora vindsutrymmet är indelat i fyra delar. Huset har reveterade fasader med en stomme av liggande, slätbilat timmer. Grunden är lagd med fältsten vilken delvis har pågjutits med betong. Byggnaden kröns av ett sadeltak med två murade skorstenar. Mitt på östra fasaden finns en förstukvist.

Stomme

Huset har en stomme av liggande, slätbilat timmer med fjorton stycken utknutar. Det blockade timret, som är mellan ca 25 och 30 cm brett, har tidigare varit avfärgat med en röd slamfärg men har senare, troligen under 1800-talets senare del, reveterats. Vid reveteringen har hörnkedjorna och väggpelarna byggts ut med brädor och i hörnen av hörnkedjorna har fästs ett 3X3 tums virke för att bygga ut vinkeln.

Fasadens höjd, mätt från överkant på grundsten till takfot på östra fasaden, är 3,5 meter. Stighöjden är sålunda 25 cm. Höjd till nock, mätt från överkant på grundsten till undersida av nock på södra gaveln, är 6,1 meter.

Stora delar av nedervåningens bjälklag har rivits ut och ersatts med betongbjälklag vilket tyder på att problemet med fukt och röta har varit ett återkommande problem.

13118_076. Den rödslammade timmerstommen har sekundärt blivit reveterad, här syns de klyvna slanorna som spikats på timret för att reveteringen ska fästa.

Tak

Byggnaden har ett sadeltak av åskonstruktion med nockås och tre sidoåsar. Östra takfallets undertak utgörs av taksparrar placerade på cc mått 1 m. De är ca 10 cm i genomsnitt i diameter och av obarkade granslanor. Mellan dem ligger tätt liggande smala, obarkade granslanor i takfallets riktning. Merparten är lagda med rotände nedåt. Ett näverlager överlagrar slanorna och därefter tvåkupigt tegel. Västra takfallets undertak har också taksparrar placerade på cc mått 1 m. De är ca 10 cm i genomsnitt i diameter och av obarkade granslanor. Över dem ligger horisontellt lagda brädbakar med ovanliggande tjockt näverlager under teglet.

Takfoten har en ca 20 cm bred stående fotbräda för att täcka glipan upp till teglet. Dubbla vindskivor, den undre med ornerade avslut. Vindskivorna visar spår av tjära. Fotbrädorna visar spår av rödfärgning. Smidd spik med breda skallar i fotbrädor.

Taket har två skorstenar, båda murade med rött tegel, utkragande fris och plåtbeslagna krön. På den norra skorstenen ser det ut att ha suttit en huv, den ligger nu på taket öster om skorstenen.

Takavvattning med galvade, målade stuprör och hängrännor med skarpa vinklar. Hängrännor finns på norra delen av västra takfallet, längs större delen av östra takfallet, undantaget södra fjärdedelen, samt på förstukvistens södra takfall. Stuprör finns vid nordöstra hörnet, skarpa böjar, 10 eller 12 cm diameter. Något som ser ut att vara en antenn är fäst på västra delen av södra gavelns vindskena.

13118_101. Västra takfallet, en svacka syns där läckaget i taket varit som värst. Förhållandet till den skadade stommen är tydligt.

13118_122. Skada i gavelns språng och vindskena på norra gaveln, här syns även en bevarad hängränna.
13118_104. Ornerad vindskena på södra gaveln.

Fasad

Fasadernas revetering är uppbyggd med en underliggande lerklining fäst på diagonalspikade smala ribbor av lövträ och därefter en kalkputs.

Lerkliningen är påslagen i relativt tjockt lager, ca 3-4 cm, och försedd med ett tätt hålat mönster för att ge fäste för kalkputsen. Troligen har lerkliningen använts som stockningsbruk för att släta till ytan och därefter har den dyrare kalkputsen lagts på. Kalkputsen är emellertid nödvändig då lerputsen inte tål väta i större utsträckning. Själva puts-skiktet, en spritputs, är tämligen tunt, omkring 1 cm. Den genomsnittliga tjockleken på lerklining och puts är ca 4-5 cm. Knutkedjor och väggpelare bygger ytterligare 8-9 cm.

13118_061. Reveteringens uppbyggnad med putsribbor, hålad lerklining och utanpåliggande spritputs.

Östra fasaden

Tredelad, liggande rödfärgat timmer, två ”skarvar” som reveterats för att likna väggpelare, så även hörnkedjorna. Hörnkedjor och väggpelare är slätputsade och avfärgade vita. Tvärgående slenor är spikade på timmerfasaden som fäste för lerklining. Lerkliningen har naggats grovt för att den utanpåliggande spritputsen ska fästa. Spritputsen är avfärgad guldockra gul, med ton mot brunt.

Ett fönster i vardera yttre ”sektion”, 2 luft, 3 rutor per luft mot norr, ena bågen fastspikad, den andra med beslag från andra hälften av 1800-talet, vit linoljefärg, fönsterbleck. Det södra fönstret har 2 luft med 2 rutor per luft, beslag från första hälften av 1900-talet, vädringshakar, fönsterbleck och är målat med vit linoljefärg som ser ut att ha missfärgats något så att den har blivit något crèmefärgad.

Fyra små fönsteröppningar under takfot – mezzaninvåning – 1 luft, 2rutor. Den andra öppningen från norr saknar fönsterbåge.

Centralt placerad förstukvist. Glest brädgolv, brädfot, sittbänkar på var sida. Pelare i båda hörn mot fasad, i båda främre hörnen samt två som markörer för entrén till förstukvisten. Pelarna är ornerade med fasningar av hörnen och utskuren midja. Mellan pelarna finns räcken med kryssformade narar. På fasaden på var sida om dörren sitter en falsspontad panel. Ovanför pelarna sitter en mezulakonstruktion som håller upp

sadeltaket. Taket harnockås och sidoåsar, sågtandsornerade takfötter samt en mjukare ornerad vindskiva i samma stil – snickarglädje. Vattbräda av plåt, 2 kupigt lertegel. Förstuvisten är målad med beige/gul linoljefärg med bruna, tidigare mörkt ockragula accentueringar och kryssnarar. Stommen har lagats genom enkel skarvning. Dörren avviker i kulör från förstuvisten, den är senapsgul eller ljus brun. Möjligen samma kulör som accentueringarna tidigare hade.

Stengrund mot söder, betong pågjutet utanpå stengrund mot norr.

13118_053. Östra fasaden, sedd från nordost.

Västra fasaden

Fasaden är indelad i fyra väggfält/sektioner, ett fönster i varje, en glugg/mezzaninfönster över varje fönster. Fönstret längst mot söder har 2 luft med 2 rutor per luft, beslag från första hälften av 1900-talet. De övriga tre fönstren har 2 luft med 3 rutor per luft. Längst mot norr är ena bågen fastspikad och den andra försedd med beslag från andra hälften av 1800-talet. Andra fönstret från norr har beslag från 1800-talets andra hälft och andra fönstret från söder har beslag från 1800-talets första hälft. Samtliga fönster är målade med vit linoljefärg, de två södra har metallbleck och vädringshakar, det andra från norr har träbleck. Det norra fönstret har haft metallbleck men det har fallit av och ligger nedanför fönstret. De två centrala fönstren har profilerade foder och fasning av underliggande fodrets ändar.

Gluggarna är tomma i norr och söder, det andra från norr är igensatt med masonite och det andra från söder har ett ljus grönmålat fönster med 1 luft och två rutor. Kring samtliga gluggar sitter vitmålade foder.

Grunden är förstärkt med betong på södra hälften av fasaden.

13118_124. Västra fasaden täcks delvis av ett buskage, bilden taget från nordväst.

Södra gaveln/fasaden

Blindering på västra delen av fasaden. På östra delen fönster med 2 luft med 2 rutor per luft, beslag från första hälften av 1900-talet, metallbleck och vädringshakar. Liten fönsterglugg centralt placerad på övervåningen, 1 luft med 2 rutor, rödfärgad båge och vita foder. Fogad stengrund.

13118_103. Södra gaveln, observera blinderingen på gavelns västra sida.

Norra gaveln/fasaden

Fönster mot öster 2 luft med 3 rutor per luft. Ena bågen (östra) spikad, den andra med beslag från 1800-talets andra hälft. Metallbleck, blåstglas, vit linoljefärg, raka oprofilerade foder. Västra fönstret igensatt, nu blindering, fönsterblecket av metall kvar. Fönsterglugg på vindsvåning centralt placerad, 1 luft, 2 rutor, vit linoljefärg. Grund av natursten fogad/förstärkt med betong.

13118_079. Norra gaveln. Blinderingen täcker ett igensatt fönster.

Fönster

I byggnadens södra del är fönstren bytta under 1900-talet. I övrigt är fönstren av äldre modell. Valsat glas eller planglas i 1900-tals fönstren. Äldre fönstren med lösa innanbågar, blåst glas där de inte bytts ut och ersatts med planglas. På vardera gaveln finns en blindering i form av slätputs. Blinderingen på norra sidan täcker en igensatt fönsteröppning medan blinderingen på södra sidan endast är för syns skull.

13118_092. Fönstren från 1900-talet har oornrade foder.

13118_093. Fönster med ornerat foder och beslag från andra hälften av 1800-talet.

13118_095. Fönster med ornerat foder och beslag från första hälften av 1800-talet.

13118_110. Fönster med beslag typiskt för mitten av 1900-talet.

Förstukvist

Förstukvisten är belägen på östra fasaden, den är uppförd med stolpverkskonstruktion och mäter 2,75 meter i bredd och 1,55 meter i djup. Virket är målat ljusgult med gulbruna detaljer, tidigare var detaljerna blåmålade. Förstukvisten ger ett visst intryck av "snickarglädje" med enkelt men stilfullt utsirade stolpar och kontursågade takfotslistor. De främre bärande stolparna är av fyrkantsvirke, 14X14 cm. Bänkar och bröstning är sammanfogade med spik, kryssen halvt i halvt och en spik. Golv 14,5 x 3,5 cm plank spikade med ca 1 cm distans. Trälagningar har utförts. Mot byggnadens fasad sitter en spontad smal panel på vardera sidan om dörren.

13118_054. Förstukvisten vid östrafasaden.

13118_066. Kontursågad takfotslist.

13118_119. Ornerade stolpar med accentuerande färgsättning.

13118_118. Spontad panel på fasaden innanför förstuvisten.
13118_063. Trälagningar har gjorts i stolparnas nedre delar.

13118_121. Enkla sittbänkar på var sida.
13118_117. Maskinhyvlat dörfoder och list vid entrén.

13118_271. Den tidigare blå färgsättningen på detaljerna syns under den slagnande färgen.
13118_272. Här syns detaljernas gulbruna kulör och den blå kan anas under.

Dörr

Pardörr öppning 1,22 meter bred x 1,90 meter hög. Dörrblad med stående rektangulär spegel i nedre delen, över den en liten liggande rektangulär spegel. Övre del glasad och spröjsad med fyra rutor. Maskinhyvlade delar. Handtag i mässing. Dörrfoder in och utsida maskinhyvlat.

13118_116. Spegelindelad pardörr i entrén.

Interiör

Byggnaden är utlagd i dubbel korsplan med förminskad hall. Den är uppförd i två plan med sammanlagt sexton rum, åtta rum på varje våningsplan.

Rumsbeskrivning

Rumsbeteckningar anges på planritningar i Bilaga 1.

Rum 101-108 finns på nedervåningen och 201-208 på övervåningen.

Rum 101

Entré och trapphall

Golv:

Omålade, spikade masoniteskivor.

Vägg:

Masonite målad i ljus gul-grön nyans, mot norr brädvägg, av 12 cm breda stående bräder, målad i samma kulör. Entré i öster, dörrar mot söder (rum 102) och väster (rum 104), dörröppning mot norr (rum 108)

Tak:

Av fasspontade 7,5 cm maskinhyvlade bräder, målat i samma kulör som väggarna.

Lister:

2,5 cm bred hålkälslist mot tak. Mot väster 15 cm höga (från masonite) oprofilerade golvlister med fasad överkant. Mot söder och delvis mot norr 10 cm höga, sentida, trärena profilerade golvlister. Mot öster 5 cm höga oprofilerade golvlister.

Övrigt:

Ca 14 cm breda, enkelt profilerade dörrfoder mot väster kring bräddörr, 93x165 cm, iklädd med falsspont. 13 cm breda profilerade dörrfoder mot öster kring tvådelad entrédörr med spröjsade glaspartier, fyra rutor per dörrblad. Dörrbladen har måtten 58x192 cm (det södra) respektive 66,5x192 cm (det norra). Enkelt oprofilerat 10 cm brett dörrfoder mot söder (rum 102). Mot norr (rum 108) saknas dörrfoder.

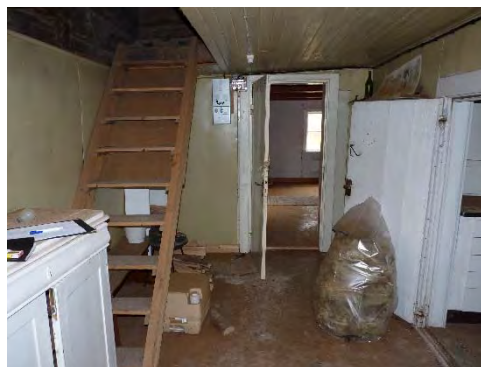
Trappa upp till övervåning i sydvästra delen av hallen/rummet.

Hatthylla längs västra väggens södra del.

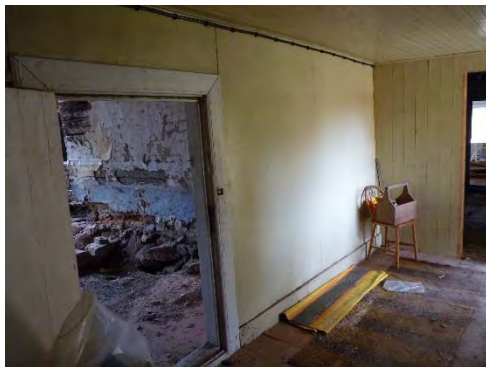
Elcentral på södra väggen, under trappan, öster om dörr till rum 102.

13118_275. Rum 101 mot norr.

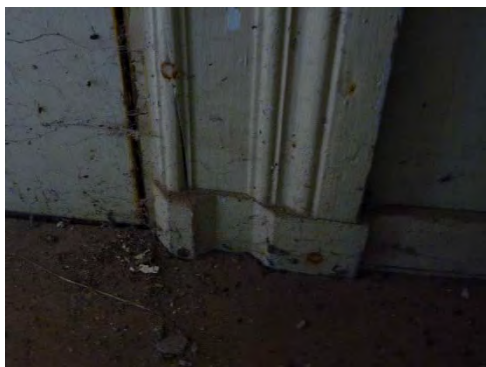
13118_277. Rum 101 mot söder.

13118_280. Rum 101 mot nordväst.

13118_282. Rum 101 mot nordöst.

13118_307. Rum 101 profilerat dörrfoder med separat utformning av golvlister förlängning.

13118_305. Rum 101 äldre typ av strömbrytare innanför entrén på östra väggen.

Rum 102

Kök

Golv:

Omalade, spikade masoniteskivor med blyertsstreck som markerar vart spikarna skulle slås.

Vägg:

Tapet, småmönstrad, ränder och rutor, andrahälften av 1900-talet. Målat på norra väggen över spis.

Tak:

Masonitklätt fältindelad tak och även masoniteinklädda takbjälkar. Rödmålade bjälkinklädningar och fältindelande lister, i övrigt vitmålade. Nivåskillnad indikerar att en skiljevägg tidigare funnits mellan två rum men rivits för att skapa en öppnare yta.

Lister:

Sentida trären 10 cm hög, profilerad golvlister av furu. Under skafferi på norra väggen en målade turkos bård istället för golvlister.

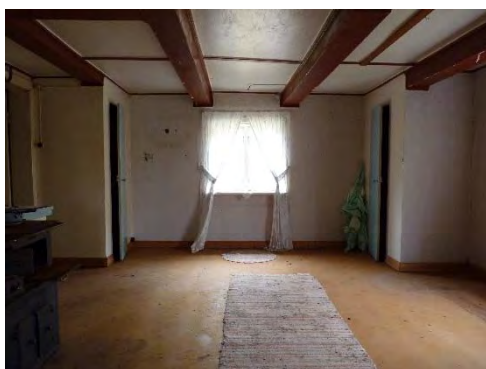
Övrigt:

Köksbänkar från två perioder. Vedspis modell Näfeqvarn 107 på äldre modell med endast siffror 526. Skrubben med handfat i nordöst, städskrubb i sydöst, skafferi i nordväst, samtliga med turkosa luckor, liksom äldre köksinredning vid norra väggen. Vitt kakel med utsmyckning av klisterlappar med blå blommor över spis. Väster om vedspis ett hål, möjligen tidigare plats för elspis. Två fönster, södra och västra väggen,

med två luft och två rutor i varje luft. Enkla 6,5 cm breda orofileade fönsterfoder.
Elradiator under södra fönstret.

13118_319. Rum 102 mot norr, del av köksutrustningen har försvunnit.

13118_312. Rum 102 mot öster.

13118_313. Rum 102, hygienutrymme inlyssande handfat i nordöstra hörnet.

13118_315. Rum 102, skafferi i sydöstra hörnet.

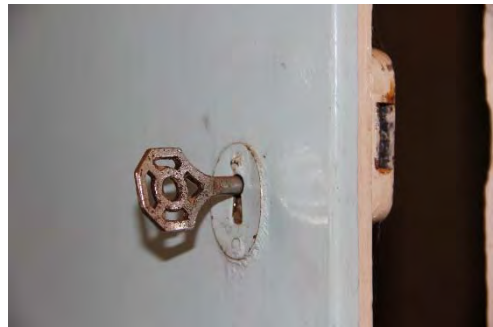

13118_316. Rum 102 mot söder.

13118_318. Rum 102 mot väster.

13118_322. Rum 102, taket uppvisar en nivåskillnad vilket kan tyda på att här tidigare har funnits en skiljevägg mellan två rum.

13118_201. Rum 102, vedspis Näfeqvarn 107.

13118_204. Rum 102, nyckel till skafferidörr.

Rum 103

Sovrum/vardagsrum

Golv:

Smalt brädgolv (troligen gran), lagt ovanpå äldre golv. Stenplatta i nordöstra hörnet, tidigare plats för kamin.

Vägg:

Tapet med grå botten och mönster i vitt och turkost/gråblått. Mönster uppbyggt av återkommande vertikala sträck som bryts av tandmönster. Under tapeten sitter en träfiberskiva.

Tak:

Pappspänt, delvis nedrivet. Ovanför pappen ett ohyvlat brädtak. Svampangrepp med stora utanpåliggande svampkroppar.

Lister:

Vita profilerade golvlister, 5 cm, delvis täckta av de sekundära (?) golvbrädorna.

Övrigt:

Rödmålad murstock i nordöst, fasar av i hörnet mellan vägg mot öster och mot norr. Tidigare plats för kamin, rökgång i murstock och stenplatta i golv framför murstock. Stenen vilar på det undre golvet.

Fönster i västra fasaden, två luft med två rutor i varje luft. Oprofilerat foder, 6,5 cm brett.

13118_350. Rum 103 mot väster.

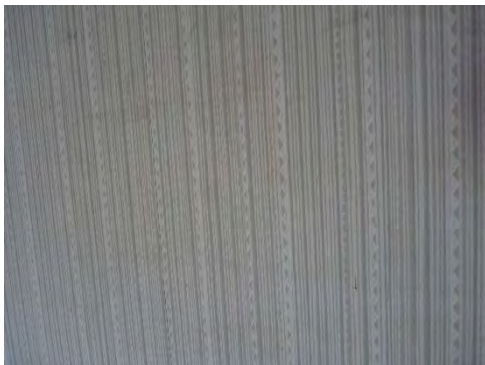
13118_352. Rum 103 mot söder.

13118_353. Rum 103 mot öster.

13118_355. Rum 103 mot norr.

13118_361. Rum 103, tapet med grå botten och mönster i vitt och turkost/gråblått.

13118_367. Rum 103, äldre typ av eluttag på västra väggen.

13118_371. Rum 103, en av flera kraftiga påväxter av svampkroppar i taket.

13118_375. Rum 103, arkitektoniskt utformad murstock i nordöstra hörnet.

Rum 104

Spisrum

Golv:

Brädgolv, 15 cm brädor, delvis uppsågat, delvis täckt med spikade masoniteskivor.

Vägg:

Slätbilat timmer, målad lerklining sedan flera lager tapet. Bröstning av masonite, målad rosa, under färgen flera lager tapet, fler än på väggen och även olika tapeter på vägg och bröstning. Under tapeten en gråmålad bröstning på lerklining.

Tak:

Locklagda takbrädor, 23 cm breda, vitmålade. Undertill ett öppet bjälklag av blåmålad fyrkantstimmer, 17X17 cm.

Lister:

Vita oprofilerade lister, golvlister 10 cm och taklister 9-10 cm. 13 cm breda, vita, oprofilerade dörrfoder.

Övrigt:

Yngre diskbänk, kakelugn eller rörspis – röd med vita fogar, murspis med bakugn och vedspis – Huskvarna vapenfabrik no 0228, längs södra väggens östra del. Spisen vit, tidigare med grå bröstning.

Väggar delvis rivna så även golvet och trossbotten. Gjutna golvbjälklag och upplägg för syll har frilagts. Fönster mot väster, dörr mot öster (rum 101). Fönstret har två luft med tre rutor i varje luft, lågt profilerade foder, vitmålade, 13 cm breda.

13118_453. Rum 104, tapetlager och del av en reklamplansch på väggen.

13118_379. Rum 104 mot väster, golvet delvis uppbrutet.

13118_391. Rum 104 mot nordväst, här har väggarna varit kraftigt angripna av bussvamp.

13118_388. Rum 104 mot nordöst.

13118_387. Rum 104 mot öster.

13118_384. Rum 104, murspis, kakelugn/rörspis och liten köksbänk längs södra väggen.

13118_383. Rum 104 mot söder.

13118_393. Rum 104, betongbjälklag under det delvis uppbrutna golvet.

13118_407. Rum 104, vedspis av modell Husqvarna Nr 0228.

13118_443. Rum 104, bakugnen.

13118_411. Rum 104, kakelugnsluckor från W.Dahlgren, Eskilstuna.

13118_426. Rum 104, minst sex tapetlager på västra väggen

13118_448. Rum 104, tre tapetlager på södra väggen.

Rum 105

Spisrum

Golv:

Resterna av ett äldre brädgolv av varierande bredd finns delvis kvar – kraftigt förmultnat. Under det trossbottenfyllning och jord, delvis urgrävt.

Vägg:

Slätbilat timmer och murstock, till stor del bevarad lerklining, spår av avrivna tapetlager, minst fyra. Kartong på östra väggen.

Tak:

Locklagda takbrädor, mellan 20 och 28 cm breda, tidigare vitmålade. Undertill ett öppet bjälklag av blåmålade fyrkantstimmer, 17X17 cm. Delvis bevarad sentida vit pappinklädnad av tak och takbjälkar. Rötskada i tak.

Lister:

Raka, 15 cm breda, golvlister med fasad övre kant, ljusblå, delvis omålade med rester av vit färg. Tidigare en mörkare blå-grå färg synlig på resterna av den vita.

Övrigt:

Fönster mot väster med två luft, tre rutor i varje luft, lågt profilerat foder, 13 cm brett. Tidigare ljusgrått, senare koboltblått.

Dörr mot öster (mot rum 108). Lågt profilerat dörrfoder, 13 cm brett. Ljusblått, tidigare en grå kulör. Norra delen av fodret är bytt till en vitmålade bräda.

Murspis längs norra väggens östra del, tegelmurad med bakugn, vedspis Näfveqvarn no Patent 6 och "luffarlucka". Rester av blåfärgad puts under grön färg. I stort dock vitlimmad.

Norra väggen förstärkt av en rest bjälke, en följare, där murstocken går ut en bit från spisen.

13118_141. Rum 105 mot väster.

13118_148. Rum 105 mot öster.

13118_149. Rum 105 mot nordöst, murspis längs östra delen av norra väggen.

13118_152. Rum 104, norra väggens västra del, följare i skarv mellan timrad och murad del.

13118_160. Rum 105, rest av det till stor del förmultnade brädgolvet.

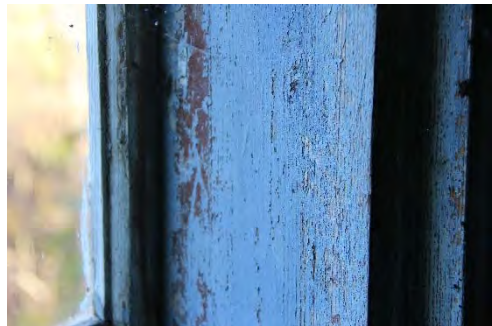
13118_165. Rum 105, vedspis av typ Näfveqvarn No Patent 6.

13118_184. Rum 105, luffarlucka ovanför murspisen.

13118_187. Rum 105, handhyvlat dörrfoder med äldre färgskikt synligt i krackeleringen.

13118_196. Rum 105, under färgen syns spår av rödfärg i fönstersmygarna.

Rum 106

Sovrum/vardagsrum

Golv:

Heltäckningsmatta, rosa på underlag av masonit.

Vägg:

Lerklinad timmervägg. Minst tre lager tapet. Yngsta lagret är uppskattningsvis från 1960-talet.

Tak:

Pappspänt i minst två lager. Takåsar 17x17cm inklädda i papp. Understa lagret har en tjockare papp och är limfärgsmålat. Senare papp är en tunn makuleringspapp senast målad med akrylatfärg.

Lister:

Golvlister är sekundära, maskinhyvlade, profilerade och obehandlade lister av granvirke. Dörrfoder är 13 cm brett och troligen handhyvlat. Senast målat i alkydoljefärg. Under den skymtar en tunn grönbrun oljefärg.

Fönsterfoder är 10 cm och troligen maskinhyvlade. Målade i vit oljefärg.

Övrigt:

Rörspis målad i tegelimitation. Liten rund gjutjärnskamin, Näfveqvarn no.17A, är placerad framför spisen på platta av betong.

13118_002. Rum 106 mot sydöst.

13118_001. Rum 106 mot nordväst.

13118_003. Rum 106 mot sydväst.

13118_005. Rum 106 Fönserfoder, maskinhyvlät.

13118_009. Rum 106 Tapetlager och dörrfoder, handhyvlät.

Rum 107

Kök

Golv:

Linoleummatta, blå. Golvåsar av gjuten betong. Bjälklag av sågad plank belagt med 2,5 cm tjock spånskiva på vilken linoleummattan är lagd. Golvåsen under tröskel mot rum 106 är äldre timmerstock som uppvisar gamla rötskador.

Vägg:

Lerklining på timmer med spår av vit färg. Pappspända väggar och sedan flera lager tapet, varav den yngsta gissningsvis är från 1960-tal.

Tak:

Paneltak av smal spontad panel, 9 cm bred. Vitmålad, under syns grönbrun oljefärg.

Lister:

Taklist med fasad kant. Golvlist av maskinhyvlat, profilerat, obehandlat granvirke. I rummets sydöstra hörn finns äldre golvlist med fasad kant.

Dörrfoder är handhyvlade 14 cm breda, förutom en list som är maskinhyvlat och 12 cm bred. De är målade i vit färg, eventuellt akrylfärg. Under syns en grönbrun oljefärg över en betsad yta.

Fönsterfoder är maskinhyvlade och vitmålade, 10 cm breda.

Övrigt:

Fönsterbänkar har breddats med en hylla och konsoler av trä.

Bakugn med senare insatt emaljerad vedspis, ljusgul, Husqvarna No 726. Övermålad flera gånger, bland annat med ljusblå färg. Senaste kulör är vit, troligen en oljefärg.

Väggfasta skåp finns i östra väggen.

Sentida köksbänk med diskho monterad vid vägg mot rum 106.

13118_013. Rum 107 mot sydöst.

13118_012. Rum 107 mot nordväst.

13118_014. Rum 107 mot sydväst.

13118_021. Rum 107, handhyvlat dörrfoder i södra väggen, samt äldre färgskikt.

13118_022. Rum 107, dörrfoder och äldre tapetlager, södra väggen.

13118_026. Rum 107, väggfast skåp i rummets nordöstra hörn.

13118_025. Rum 107, väggfast skåp i rummets sydöstra hörn.

Rum 108

Trapphall

Golv:

Masonit på plankgolv.

Vägg:

Masonite spikad på timret. Målade i ljus gulvit kulör. Vägg mot 101 sitter en regelvägg utan beklädnad in mot rummet.

Tak:

Perforerade masonitplattor, vita.

Lister:

Golvlister från 12 till 17 cm höga med fasad kant och fäst med smidd spik. Målade i ljusblått.

Dörrfoder är 14,5 - 13 cm breda. Profil- och handhyvlade, fästa med handsmidd spik. Målade i ljusblått.

Övrigt:

Handfat och badrumsspegel.

Trappen till övervåning har sidostycken av bilade stockar 7 x 20 cm, 11 steg. Målad yttersida i ljusblått. Omålad insida och steg.

Handledare av hyvlad furu fäst med smidd spik.

13118_027. Rum 108, mot nordväst.

13118_030. Rum 108, mot söder.

13118_029. Rum 108, detalj av trappa.

13118_032. Rum 108, golvssocklar.

13118_031. Rum 108, dörrfoder, handhylade.

13118_033. Rum 108, takplattor.

Dörrar nedervåning

Mellan rum 101 och 102 sitter en vitmålad dörr 1,93 x 0,83 m vars speglar är igensatta med masonitskivor med fasade kanter. Mot rum 101 är dörrbladet täckt av en slät masonitskiva medan sidan mot rum 102 har täckts för att ge ett utseende av spegeldörr. Handtrycket är av 1960-talstyp i mässing med hamrad nyckelskylt.

13118_291. Dörr mellan rum 101 och 102, fotograferad från 101. Masonitklädd, gångjärn med kullrig knapp.

13118_208. Dörr mellan rum 101 och 102, fotograferad från 102. Mot rum 102 har masonitklädnaden lagts för att ge intryck av spegeldörr.

Mellan rum 101 och 104 sitter en dörr, 0,92 x 1,65 m bestående av fyra stycken brädor satta kant i kant med synliga profilhyvlade naror. De är 2,4 cm tjocka och bredder varierar från 20-28 cm. Dörren är vitmålad, en grå kulör finns under. Sidan mot rum 101 är klädd med liggande falsad panel, 1,5 cm tjocka, i fallande bredder. De är fästa med smidd spik. Sidan mot rum 104 är klädd med masonit.

Gångjärnen är handsmidda och av ålderdomlig typ. Handtrycket är av en typ från 1900-talets mitt.

13118_207. Dörr mot rum 104 fotograferad från 101. Profilhyvlade naror och handsmidda gångjärn.

13118_208. Dörr mot rum 105 fotograferad från 108. Även denna med profilhyvlade naror och handsmidda gångjärn.

13118_140. Dörr mot rum 105. På insidan, mot rum 105, sitter ett sekundärt kammarlås med kort låsbuss och spolformat vred.

Mellan rum 108 och 105 sitter en likadan dörr som mellan rum 101 och 104 men med måtten 0,99 x 1,73 m. Den har ett äldre lås och är målad i ljusblått, underliggande färgskikt visar en grå kulör.

Mellan rum 108 och 107 sitter också en likadan dörr som mellan 101 och 104. Den är 0,93 x 1,66 m. Narorna är inte profilhyvlade. Den har ett äldre lås. Panelade sidan är målad i ljusblått och sidan mot rum 107 är klädd med vitmålad masonit.

13118_209. Masonitklädd dörr mot rum 108 fotad från 107.

13118_210. Den panelade sidan mot rum 108.

Rum 201

Övre trapphall mot söder

Golv:

Breda locklagda plank, 3 cm tjocka, kilsågade med bredder varierande mellan 40 och 16 cm. Lagda på blockade bjälkar

Vägg:

Timmerväggar, tvärbilade, tätvuxen furu, 34 cm - 20 cm. Vissa av stockarna har huggna drag andra inte. Väggarna är dymlad men tätning saknas i dragen.

Tak:

Undertak av obarkade granslanor mellan sparrar. Övervägande del lagda med rotände nedåt. Över slanor ligger näver i lager. Därpå läkt och tegel.

Övrigt:

Liten fönsterglugg mot öster upphuggen med yxa genom två stockar. Båge med två rutor.

13118_038. Rum 201, mot söder.

13118_036. Rum 201, mot norr.

Rum 202

Vindsrum

Golv:

Inget. Ytan är täckt med svart plast lagd på bjälklagsisolering av sågspån.

Vägg:

Timmerväggar, tvärbilade, tätvuxen furu, 34 cm - 20 cm. Vissa av stockarna har huggna drag andra inte. Väggarna är dymlad men tätning saknas i dragen.

Tak:

Östra takfallets undertak är likadant som det i 201. Takfallet mot väster har undertak av grovt dimensionerade bakar av furu lagda i takets längdriktning över sparrar på cc mått 90 cm - 1 m.

Övrigt:

Två fönstergluggar, en mot öster och en mot söder. Upphuggna med yxa genom två stockar. Bågar med två rutor.

Murstock putsad med kalkputs. märkt med PIBS 1872 och något mer ytterligare som skulle kunna vara datum 18/8.

En sekundär vägg av lister och masonit avskiljer rum 202 och 203.

13118_221. Rum 202, södra gaveln och del av vägg mot väster och rum 203.

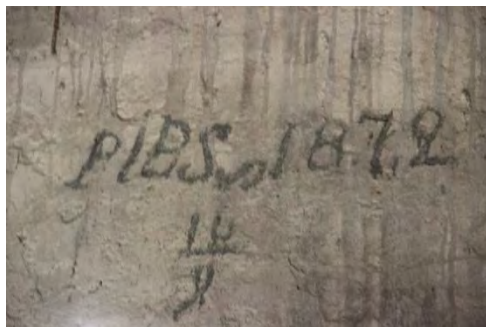
13118_223. Rum 202, mot sydöst.

13118_230. Rum 202, taknock och övre del av murstock mot norr.

13118_226. Rum 202, murstock.

13118_228. Rum 202, märkning i murstock.

13118_224. Rum 202, ett par gamla skor uppbängda intill fönsterglugg.

Rum 203

Vindsrum

Golv:

Över bjälklagsisolering ligger reglar och på dem glest lagda ramsågade brädor och bakar.

Vägg:

Timmerväggar, tvärbilade, tätvuxen furu, 34 cm - 20 cm. Vissa av stockarna har huggna drag andra inte. Sekundär vägg av blåmålade lister och masonit.

Tak:

Takfallet mot väster har undertak av grovt dimensionerade bakar av furu lagda i takets längdriktning över sparrar på cc mått 90 cm - 1 m.

Övrigt:

Liten fönsterglugg mot öster upphuggen med yxa genom två stockar. Båge med två rutor.

Del av murstock synlig i rummets nordöstra hörn.

13118_232. Rum 203, foto mot nordväst.

13118_233. Rum 203, undertak.

Rum 204 och 205

Vindsrum

Golv:

Locklagda brädor och isolering av sågspån i ca 15-20 cm tjockt lager. I rum 205 är isoleringen av sandblandat sågspån.

I rummen, strax väster om dess mitt, ligger en golvbjälke i husets längdriktning som är bultad nedåt genom bjälklaget, troligen fäster bultarna ihop de tvärgående takbjälkarna i underliggande rum med den längsgående bjälken på vinden.

Vägg:

Timmerväggar, tvärbilade, tätvuxen furu, 34 cm - 20 cm. Vissa av stockarna har huggna drag andra inte. Väggen är dymlad men tätning saknas i dragen. I rum 205 norra vägg finns en förstärkning bultad på samma sätt som golvbjälken.

Tak:

Takfallet mot öster har undertak av obarkade granslanor mellan sparrar. Övervägande del lagda med rotände nedåt. Över slanor ligger näver i lager. Därpå läkt och tegel. Takfallet mot väster har undertak av grovt dimensionerade bakar av furu lagda i takets längdriktning över sparrar på cc mått 90 cm - 1 m.

Vid murstockar mot nocken finns avvaxlingar i den takbärande konstruktionen.

Övrigt:

Kalkputsad murstock.

Fönstergluggar likt övriga vindsrum. Fönstergluggen i rum 205 är igensatt.

13118_238. Rum 204, foto mot nordöst.

13118_236. Rum 204, foto mot söder.

13118_241. Rum 204, bjälklag.

13118_244. Rum 205, bjälke väster om rummets mitt. Bult genom bjälklag.

13118_245. Rum 205, murstock.

13118_243. Rum 205, foto mot väster. I bilden syns den längsgående bjälken på golvet och den norra väggens förstärkning.

Rum 206 och 207

Vindsrum

Golv:

Isoleringen av sandblandat sågspån

Vägg:

Timmerväggar, tvärbilade, tätvuxen furu, 34 cm - 20 cm. Vissa av stockarna har huggna drag andra inte. Väggarna är dymlad, tätning saknas i dragen.

Tak:

Takfallet mot öster har undertak av obarkade granslanor mellan sparrar. Övervägande del lagda med rotände nedåt. Över slanor ligger näver i lager. Därpå läkt och tegel.

Takfallet mot väster har undertak av grovt dimensionerade bakar av furu lagda i takets längdriktning över sparrar på cc mått 90 cm - 1 m.

Övrigt:

Murstock märkt PIBS 1877.

Fönstergluggar likt övriga vindsrum.

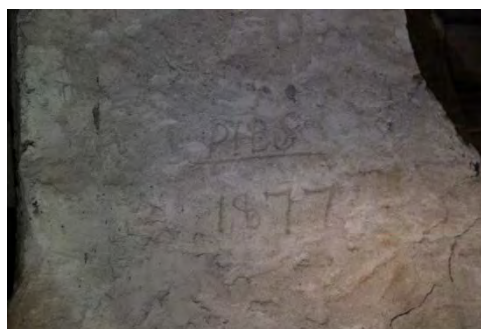
13118_252. Rum 206, foto mot nordväst.

13118_253. Rum 206, foto mot sydväst.

13118_248. Rum 207, foto mot öster.

13118_251. Rum 207, märkning i murstock.

13118_251. Rum 207, murstock i väggen mot rum 205.

Rum 208

Övre trapphall mot norr

Golv:

Breda locklagda plank, 3 cm tjocka, kilsågade, bredder varierande mellan 40 och 16 cm.

Vägg:

Timmerväggar, tvärbilade, tätvuxen furu, 34 cm - 20 cm. Vissa av stockarna har huggna drag andra inte. Väggen är dymlad men tätning saknas i dragen.

Tak:

Undertak av obarkade granslanor mellan sparrar. Övervägande del lagda med rotände nedåt. Över slanor ligger näver i lager. Därpå läkt och tegel.

Övrigt:

Liten fönsterglugg mot öster upphuggen med yxa genom två stockar. Båge med två rutor.

13118_255. Rum 208, foto mot norr.

13118_254. Rum 208, foto mot söder.

Dörrar övervåning

Mellan rum 201 och 202, 201 och 204, 205 och 208 samt mellan 207 och 208 sitter bräddörrar om 1,10 - 1,12 x 1,30 - 1,35 m. De har fyra stycken 3,5 cm tjocka och mellan 18 och 30 cm breda bräddor. På dess utsidor sitter utanpåliggande naror med fasad kant, på insidan sitter smidda bandgångjärn. Insidan har grova sågspår o utsidan är hyvlad med skrubbyvel. Ålderdomliga blocklås med hasp på insidan. Dörren mellan 207 och 208 har ett trähandtag på insidan. Gåtar är mellan 14 - 16 cm breda och 6 cm tjocka.

13118_218. Dörr mellan rum 207 och 208, fotograferad från rum 207.

13118_215. Spår efter skrubbbhyvel i dörr mellan rum 205 och 208, sida mot 208.

13118_214. Dörr mellan rum 202 och 201, fotograferad från 201.

13118_213. Sågspår i dörr mellan rum 202 och 201, fotograferad från 202.

13118_212. Dörr med blockläs mellan rum 201 och 202, dörrsida vänd mot 202.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Häradsekonomiska kartan 1905-11
Lantmäteristyrelsens arkiv: akt T8-29:2.
Lantmäteriverket akt: 19-kos-67.

Otryckta källor

Mårud, Tobias. *F.d. arbetarbostad Långa långan vid Övre bruket, Valbricka 2:17, Kolsva socken, Köpings kommun*. Skrivelse från Västmanlands läns museum daterat 080123 dnr: 08019.

Länsstyrelsen i Västmanlands län, beslut 2011-04-26, dnr 434-04721-2010

Litteratur

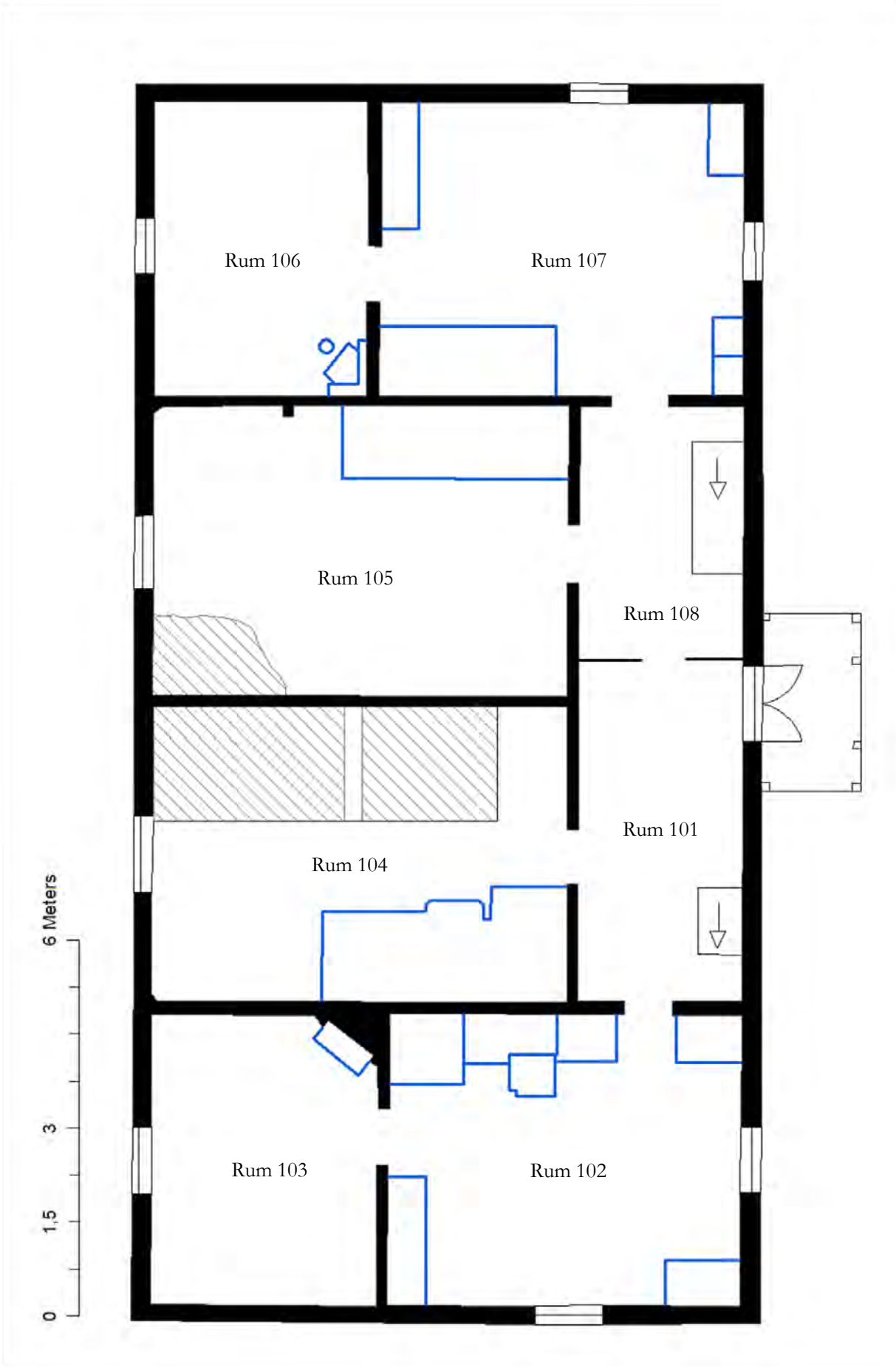
Ringdén, Ulva. 1978. *Bernshammar – en bruksherrgård och dess tillkomsthistoria*. Västmanlands fornminnesförenings årsskrift LVI 1978. Västerås.

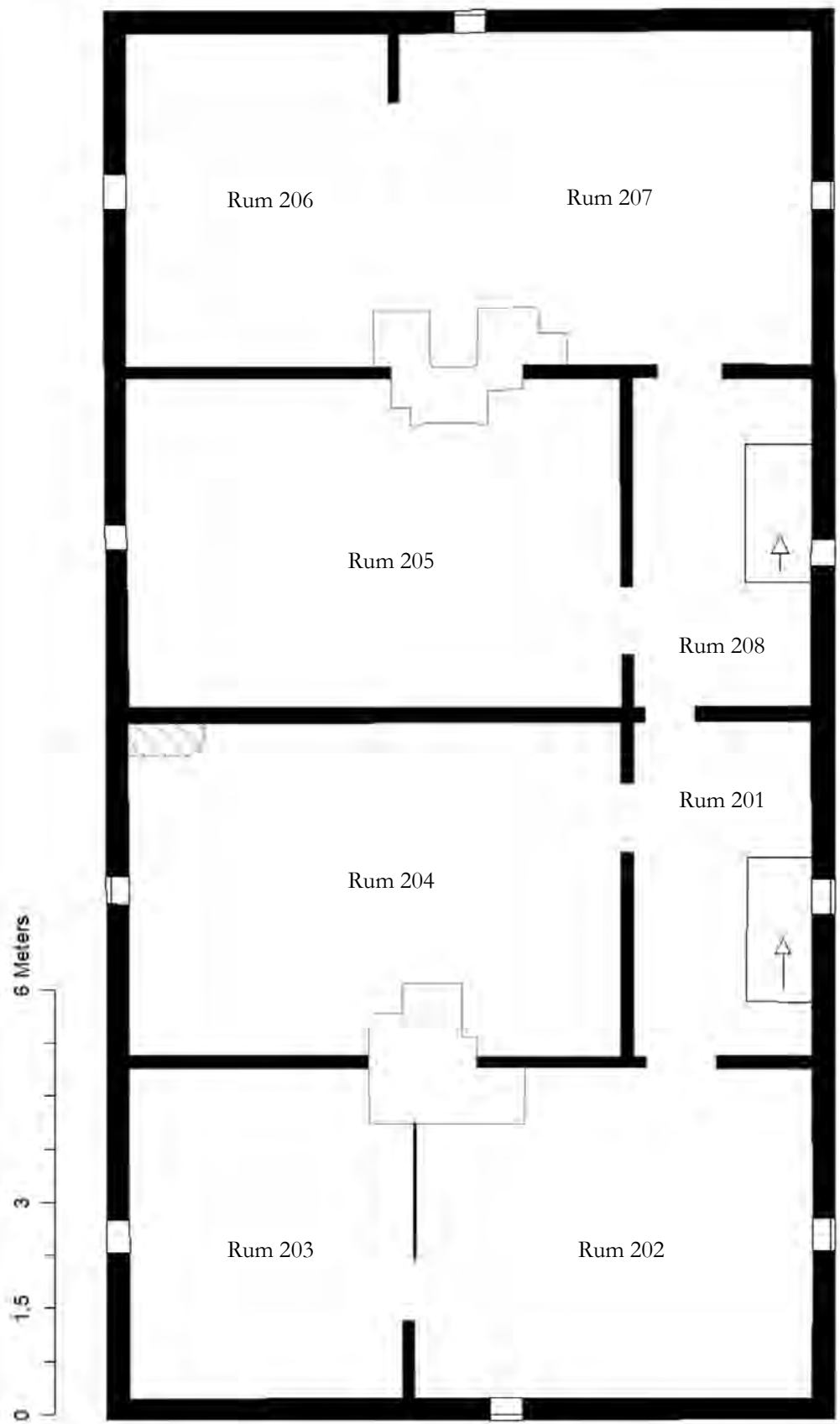
Sjökvist, Helén. *Övre bruket vid Bernshammar - påbörjad takomläggning m.m.* Antikvarisk rapport. 2013. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	13118
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	434-4063-13
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Valbricka 2:17
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanlands län
<i>Socken:</i>	Bro
<i>Beställare:</i>	Lollo Lorichs och Gunnar Härén Kammakargatan 29 111 60 Stockholm
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Tobias Mårud & Lisa Skanser Stiftelsen Kulturmiljövård Stora gatan 41 722 12 Västerås

BILAGA 1

Rum 206

Rum 207

Rum 205

Rum 208

Rum 201

Rum 204

Rum 203

Rum 202

6 Meters

3

1,5

0

